

ПОЧАТКОВА
81/1 ШКОЛА

ЕЛЕМЕНТИ ПРИРОДООХОРОННОЇ РОБОТИ

І. Г. ЛЮБАР,

викладач Криворізького
педінституту

Організації природоохоронної роботи у молодших класах нині приділяється велика увага. Адже саме у дітей 7—10-річного віку інтенсивно формуються уявлення про навколишнє, про живу й неживу природу, виробляються навички гуманного ставлення до неї, закладається основа морально-естетичних почуттів. Дізнаючись про різноманітну діяльність людини у природному середовищі, школярі набувають відповідних знань та вмінь.

У навчальному процесі початкових класів закладено великі можливості для виховання в учнів любові до природи своєї Батьківщини. Однак у цій справі багато залежить і від природного оточення школи. У селі, серед мальовничої природи, значно легше здійснювати природоохоронну роботу, ніж у великому промисловому місті, хоч важливість її тут не зменшується, а зростає.

Нижче розповідається про заходи, спрямовані на виховання в дітей любові, бережливого ставлення до природи в школах Кривбасу.

З року в рік збільшується тут видобуток залізної руди відкритим способом. Це призводить до утворення на великих площах специфічних форм рельєфу — великих кар'єрів, штучних насипів тощо. Крім того, значні площі займають зони відвалів, а також шлаковідстійники. Ці території непридатні для використання, що порушує природну рівновагу, збіднює рослинний і тваринний світ місцевості. Отже, питання захисту й поліпшення природного середовища на Криворіжжі — одна з важливих державних проблем. Чимало коштів виділяється на відновлення ландшафту. На це і спираються педагогічні колективи у природоохоронній роботі з молодшими школярами.

У багатьох школах, зокрема СШ № 4, № 26 м. Кривого Рога, склалася певна система цієї роботи. Класоводи Р. Е. Руднева, С. І. Школяр, Л. О. Іващенко, А. П. Шалигіна, Т. О. Дашко та інші мають спеціально розроблені програми з природоохоронного виховання, які допомагають у навчальному процесі і в позакласних заходах. Для правильного відбору необхідного матеріалу вчителі складають тематичні календарні плани, в яких визначають зміст природоохоронних знань учнів у процесі вивчення окремих тем з різних предметів (природознавства, читання, малювання, мов), розробляють систему відповідних завдань, які реалізуються у навчальній, позакласній і позашкільній роботі, в діяльності жовтеньських груп і піонерських загонів.

Іхні вихованці дбають про кімнатні рослини дома, в класах, коридорах, куточках живої природи; вирощують квіти й овочі, доглядають за ягідниками; охороняють зелені насадження у дворах, на вулицях; охоче збирають лікарські рослини, ягоди, гриби, насіння дикоростучих кормових трав, плоди дерев, кущів тощо. Класоводи залучають молодших учнів до садіння квітів, дерев і кущів біля школи, підприємств, установ, будинків, де вони мешкають, на вулицях, площах міста, в парках, скверах, біля пам'яtnиків загиблим воїнам.

Великого значення надають класоводи вихованню в дітей любові до тварин. У місті це пов'язується з піклуванням про птахів, хатніх тварин. З ентузіазмом учні виготовляють годівниці, підготовують пернатих узимку, обстежують місцеві парки, сквери, полезахисні лісові смуги, водойми, щоб за потреби допомогти птахам, дрібним тваринам. Молодші школярі залюбки беруть участь у проведенні Днів птахів, лісу, врожаю тощо.

Реалізація визначеної системи роботи потребує пошуку активних методів навчання й виховання, переосмислення і встановлення взаємозв'язків між уроками й позакласними заходами, щоб спрямувати їх на природоохоронне виховання. Це досить складна справа. Головне в ній, як ми переконалися на досвіді кращих учителів,— підтримувати в дітей постійний інтерес до навколишнього; переконливо (наочно й емоційно) показувати вагомість участі школярів у природоохоронних заходах; своєчасно й уміло застосовувати місцевий матеріал, спираючись на власні спостереження і життєвий досвід учнів. Для формування відповідних понять, прищеплення дітям умінь і навичок класоводи широко використовують художню літературу та різні засоби масової інформації.

Проілюструємо сказане прикладами з природоохоронної роботи вчителів СШ № 4 і 26. Так, під час опрацювання матеріалу підручника з природознавства, зокрема тем «Осінь», «Зима», «Весна», «Природа нашого краю», «Використання й охорона природи людиною», розробляються пізнавальні завдання, щоб не тільки ознайомити учнів з певними явищами, а й надати змогу виявити й зрозуміти їх причини, розглядати явища у взаємозв'язку і взаємозумовленості. Система дослідів і практичних робіт, які проводяться у названих школах, сприяє формуванню початкових уявлень про роль людини у тих змінах, що відбуваються у навколишньому.

Класоводи не обмежуються матеріалом підручників, а додатково вводять у зміст навчання відомості про раціональне використання природних ресурсів в нашій країні, спираючись на близькі дітям факти природоохоронних заходів у місті.

Наприклад, у курсі природознавства 3 класу в ході опрацювання теми «Залізна руда» вчителька СШ № 4 Р. Е. Руднева розповідає про умови правильного використання природних багатств. Вона наголошує, що запаси мінеральної сировини не безмежні, вони не можуть відновлюватися, як, скажімо, рослинний світ. А це потребує посилення режиму економії і недопущення втрат при видобутку сировини. В доступній формі класовод повідомляє дітям про розгортання соціалістичного змагання між гірниками міста під девізом «Втратам руди в надрах — наш робітничий заслон».

Учителька в загальних рисах ознайомлює дітей з процесом збагачення сировини, що дає змогу використовувати не лише багаті руди, а й бідні, відпрацьовані, яких у Кривбасі стає все більше. Цікаві дані наводить класовод про відновлення зрушених земель, їх експлуатацію. Так, у Кривбасі рекультивовано понад 500 га раніше непридатних для сільського господарства земель, більш як на 600 га посаджено ліс, створено зони відпочинку.

Особливого значення класоводи надають безпосередньому спілкуванню з природою, суспільно корисній праці дітей. Вони глибоко переконані, що без дієвої участі школярів у догляді за рослинами й тваринами, в наданні їм допомоги у скрутний час виховати в дітей любов до природи, дбайливе ставлення до неї практично неможливо. Систематично й послідовно вчителі залучають учнів до різноманітних добрих справ. Їхні вихованці не байдужі як до рослин, так і тварин: тримають удома собачок, котів, птахів, хом'ячків, акваріумних рибок, разом з дорослими підготовують риб у водоймах, залишають у лісосмугах їжу для зайців, диких кіз тощо.

З-посеред усіх видів суспільно корисної праці для учнів 1—3 класів найдоступнішим є догляд і охорона зелених насаджень. А докласти рук тут є до чого: в усіх районах міста щорічно висаджується багато декоративних кущів, дерев, квітів, які треба поливати, прополувати, оберігати від шкідливих комах тощо. Учні знищують бур'яни, які заважають рости саджанцям, на місці засохлих дерев висаджують нові, затримують вологу і т. п. Якщо виявляють серйозні захворювання у рослин чи забруднення водойм, одразу ж інформують учителя, а він повідомляє про це у відповідні інстанції.

Кривий Ріг простягається на південь більш як на 120 км, але ширина його всього 2—3 км. Тож поблизу житлових, промислових масивів розташовані колгоспні й радгоспні поля, лісосмуги, гаї, де росте багато цінних лікарських рослин: шипшина, звіробій, цикорій звичайний та багато інших. Діти їх залюбки заготовляють.

Усе це в комплексі озброює наших вихованців практичними знаннями й навичками з охорони природи рідного краю.